

Почетна студија за домувањето на Ромите во Општина Чаир

**Почетна студија
за домувањето на
Ромите во
Општина Чаир**

Март, 2017

Оваа Почетна студија е овозможена со помош на Европската Унија. Содржината на Почетната студија е единствена одговорност на авторите и на никаков начин не може да се смета дека ги одразува гледиштата на Европската Унија.

Содржина

1. Вовед	7
2. Општина Чаир	9
3. Дом и домување	11
Домувањето кај ромската популација	13
4. Домувањето во Општина Чаир (Топаана)	17
5. Методологија за подготовка на Почетната студија	20
5.1. Консултативни средби	21
5.2. Анализа на документи	22
5.3. Анкета	23
5.4. Презентација на Почетната студија за домување и урбан развој кај Ромите во Топаана - Општина Чаир	24
6. Наоди од истражувањето	25
6.1. Структура на анкетираниите	25
6.2. Состојбата со домовите	27
6.3. Условите во локалната средина	33
7. Заклучоци	37
Препораки произлезени од Партиципативната евалуација одржана на 01.12.2016, во Скопје	39
Користени извори и литература	41
Прилог 1. Надлежности на советот на општината и на градоначалникот	44
Прилог 2. Лица вклучени во подготовка на Почетна студија за домувањето кај Ромите во општина Чаир	46

Листа на кратенки

АВРМ – Агенција за вработување на Република Македонија

ДЗС – Државен завод за статистика

ЕИДХР – Европски инструмент за демократија и човекови права

ЕЛС – Единица на локална самоуправа

ЈП – Јавно претпријатие

ЛЛГ – Локална лидерска група

МЖСПП - Министерство за животна средина и просторно
планирање

МОН – Министерство за образование и наука

МТВ - Министерство за транспорт и врски

МТСП – Министерство за труд и социјална политика

МЦСР – Меѓуопштински центар за социјални работи

НАП – Национален акционен план

ОН- Обединети нации

ОНХЦХР – Висок комесар за човекови права на Обединетите
нации

ПЗЧП – Пристап заснован врз човекови права

РИЦ – Ромски информативен центар

1. Вовед

Оваа Почетна студија е дел од проектот „Права на домување кај Ромите за одржлив урбан развој“, кој го реализира „Хабитат Македонија“ во соработка со „РОМА С.О.С“ – Прилеп, „Сумнал“ – Скопје (Чаир) и „Черења“ – Штип. Овој проект започна во декември 2015 година и е финансиран од Европската Унија, во рамките на Европскиот инструмент за демократија и човекови права (ЕИДХР). Проектот се спроведува во три општини: Прилеп, Штип, Чаир (Скопје). Неговата цел е да се подобрат вклученоста и учеството на локалните ромски заедници во однос на процесите на социјална инклузија во домувањето. Проектот се стреми да ги зајакне локалните механизми за соработка и вмрежување, да го мотивира учеството на Ромите во процесите на донесување одлуки на локално ниво, во процесот на развој на заедницата, урбаниот развој и социјалната инклузија. Во рамките на проектот, меѓу другото, се спроведуваат и следниве активности:

- Создавање на локални лидерски групи (ЛЛГ) во трите општини;
- Менторска поддршка за ЛЛГ во текот на имплементацијата на проектот;
- Спроведување на над 15 работилници и обуки на локално и национално ниво;
- Изработка и публикување на три почетни студии за Штип, Прилеп и Чаир, кои ќе дадат преглед и анализа на состојбите на домување и на нивото на урбанизација на т.н. ромски населби;
- Изработка на Студија за одржлив урбан развој на супстандардни населби, која ќе ја анализира состојбата во домувањето и урбаниот развој, со фокус на локалните и националните политики во областа на домувањето и процесите на урбанизација.

Општа цел на оваа Почетната студија е утврдување на состојбите во домувањето и урбанизацијата во ромските населби во Општина Чаир.

Специфична цел е утврдување на проблемите поврзани со домувањето, правото на домување и пристапот на локалната самоуправа кон урбаниот развој кај Ромите во споменатите општини.

Основа за подготовката на Почетната студија е анкетата спроведена кај 736 семејства кои живеат во т.н. ромски населби во Општина Чаир (Топаана). При подготовката на Почетната студија направени се серија средби со граѓани и одговорни лица во општината и во надлежните институции, реализиран е прашалник, извршена е анализа на моменталните законски решенија кои го регулираат домувањето во државата и Општината. Со оваа Почетна студија ќе се обидеме да ја прикажеме моменталната состојба во оваа локална средина и со тоа да придонесеме за подобро согледување на проблемите и потребите на ромската заедница поврзани со домувањето. Понатаму, Почетната студија треба да послужи за утврдување на приоритетните проблеми во локалната средина, за мобилизација на граѓаните за вклучување во процесите на одлучување на локално ниво, но и на локалните власти за нивно поголемо ангажирање во областа домување и одржлив урбан развој.

Во сите три општини во кои се спроведува проектот, во т.н. ромски населби се забележува извесен напредок во условите на домување. Врз тоа влијаат повеќе фактори: зголемена свест на граѓаните за домувањето и промена на навиките за живеење во ромската заедница, како и зголемен број на иницијативи на локалната самоуправа за подобрување на условите за живот во приградските населби.

2. Општина Чаир

Сегашната Општина Чаир¹ е формирана на 15 април 2004 година, со новиот Закон за територијална поделба („Службен весник на РМ“, бр. 55/04), меѓутоа како општина датира уште од 15 април 1976 година, кога е формирана со Законот за формирање на општини во рамките на Град Скопје и утврдување на нивните подрачја („Службен весник на СРМ“, бр. 8/76).

Општина Чаир е општина во состав на Градот Скопје и нејзините граници се дефинирани со Законот за Град Скопје („Службен весник на РМ“, бр. 55/04). Општината зафаќа површина од 3,52 км², а се наоѓа на надморска височина од 362 метри. Таа е централно поставена во однос на територијалната организација на градот и се граничи со општините Бутел, Центар и Гази Баба.

Скопската Котлина, во која е лоцирана Општина Чаир, претставува физичко-географска целина, односно хомоген, природен регион, заграден со планински масиви од сите страни, јасно издиференциран од окружувањето. Од десната страна на реката Вардар, како микроформи на алувијалната рамнина се издигаат ридовите: Гази Баба, Каменик, Крст, Чуков Рид, Долни Рид, Зајчев Рид и Кале.

Положбата на Општината во Скопската Котлина е поволна, но сепак не располага со доволна територија за развој на одредени индустриски зони и за слични проекти.

Густината на населението во Општина Чаир е карактеристична по тоа што е најголема во споредба со која било општина во Македонија. За споредба, густината во Град Скопје варира во различни делови на градот, а во просек изнесува 888 жители/км², додека во Општина Чаир изнесува 16.193 жители/км².

Според податоците од последниот попис на населението во 2002 година, во Општина Чаир има 17.107 домаќинства со 64.773 жители, од кои 32.374 се мажи, а 32.399 се жени. Општина Чаир се вбројува во општините со висока стапка на наталитет и природен прираст во Република Македонија. Според пописот, бројката на Ромите во Општината изнесува 3.500, но според претставници од здружението на граѓани „Сумнал“, таа бројка е поголема. Според нив, во Топаана има 750 куќи со 4.500-5.000 Роми.

Најголем дел од населението во Општина Чаир е од албанска национална припадност _0 57 %, по што следуваат: Македонци

1 Платформа за локален економски развој на Општина Чаир 2015 – 2021, Скопје, 2014, 19–22.

со 24,2 %, Турци со 6,9 %, Роми со 4,7 % и Бошњаци со 4,5 %, а останатите националности во општината се застапени со помал процент.

Ромското население во Општина Чаир, како и во повеќето општини во Република Македонија, е концентрирано во еден дел од општината, во една или повеќе населби. Во Чаир, тоа е населбата Топаана.

Последните десетина години во делот од градот каде што живее ромското население направени се повеќе инфраструктурни зафати – асфалтирање на улици, тампонирање на улици, поставување на водоводна и канализациона мрежа, уредување на тротоари, осветлување на улиците, подобрување на условите во локалните училишта и друго. Но заедницата сè уште има потреба од уредување на улиците, улично осветлување, паркови и слично.

За условите во домовите и локалната средина беше реализирана анкета на група од седумстотини триесет и шест избрани граѓани по пригоден примерок, сите Роми, од целата територија каде што живее ромското население, семи-структурирани интервјуа со претставници на локалните власти и работилници со жителите на Топаана, со посебно учество на локалната лидерска група, составена од жители на Топаана.

3. Дом и домување

Домот е местото од каде што сè започнува – кажал Томас С. Елиот. Ние би додале дека домот ни е „сигурно место“, место каде што сме заштитени и опкружени со луѓе со кои се сакаме и почитуваме.

Живеењето во пристоен дом го овозможува понатамошниот човеков развој. Многу документи, извештаи и декларации го истакнуваат фактот дека домувањето е основа за човековиот развој, дека влијае врз здравствената состојба, социјалната сигурност, образованието, работењето и стекнувањето приходи, како и врз многу други основни потреби и права за достоин живот.

Универзалната декларација за човековите права на Организацијата на Обединетите нации, во член 25, истакнува дека „секој има право на стандард на живеење кој ќе овозможи здравје и благосостојба нему и на неговото семејство, вклучувајќи храна, облека, дом, медицинска грижа и потребните социјални сервиси, како и право на сигурност при вработување, болест, немоќ, губење на сопругникот, старост или друг вид на недостаток во живеењето, настанат од причини надвор од негова контрола“.²

Според Националната стратегија за намалување на сиромаштијата и социјалната исклученост на Република Македонија, „социјалната исклученост во домувањето претставува комплексен социјален феномен во силна корелација со останатите форми на социјална маргинализација. Трите основни бариери кон пристојното домување – економската, културната и правната, истовремено се во релација со лицата кои по овој основ се соочуваат со социјалната исклученост, но и со локалитетите на живеење кои се маргинализирани поради определен сплет на социјални околности“.³

Во секојдневниот живот, домувањето најчесто се поврзува само со местото каде што поединецот или семејството живее, без притоа да се поврзе со другите аспекти на социо-економскиот развој, како што се здравството, образованието, економската активност, социјалниот капитал, развој на заедницата и друго.

Проблемот со сиромашното домување во Република Македонија посебно е истакнат во последниве години. Домувањето во супстандардни услови и во урбаните и во руралните средини главно е последица на долготрајниот процес на транзиција на

2 Член 25 (1), Универзална декларација за човековите права, ООН, 1948, според: <http://www.un.org/Overview/rights.html>.

3 Национална стратегија за намалување на сиромаштијата и социјалната исклученост во Република Македонија 2010 – 2020, стр. 30.

општеството што предизвика осиромашување на најголемиот број граѓани. Семејствата чии работоспособни членови ги загубија работните места, особено оние во градовите, и покрај тоа што се сопственици, не се во можност да вложуваат во одржувањето на своите домови, ниту пак да инвестираат во изградба или купување нови домови. Така, најголем дел од семејствата во урбаните средини живеат во мали станови кои се пренаселени затоа што во нив живеат повеќе генерации, со слаба термичка изолација и на сидовите и на прозорците и вратите, недоволно одржувани, со низа проблеми во внатрешната инфраструктура на зградата.

Според истражувањето на Светската банка⁴ за урбаното домување, супстандардните услови на живеење предизвикуваат:

- губење на физичкиот капитал поради намалување на вредноста на домот,
- намалување на социјалниот капитал,
- намалување на можноста да се обезбеди работа и економска сигурност,
- намалување на физичката и здравствената сигурност,
- неможност да се искористи домот како извор за генерирање на приход.

Кога се анализира проблемот на домувањето, мора да се гледа од два аспекта, едниот општествен, а другиот на поединецот, односно индивидуата. Но треба да се каже дека, иако тоа се две различни гледишта, тие се меѓусебно поврзани. Кога домувањето го разгледуваме од општествен аспект, мора да ги имаме предвид: демографските движења, квалитетот и разместеноста на постојниот станбен фонд, изградбата на нови станови, куповната моќ на населението и економскиот развој на заедницата. Поединецот, пак, имајќи ги предвид своите потреби, го гледа квалитетот на понуденото и неговата ценовна достапност.

Се разбира дека демографските карактеристики на населението, вклучително и современите трансформации на семејството, семејните приходи, културата на живеење, старосната структура и големината на семејството, се суштествени за определување на станбените потреби. Исто така, фактори со значително влијание се: инфраструктурната покриеност, цената на режиските трошоци и комуналиите, безбедноста во непосредното опкружување на станот, заштитата на станар-

4 <http://go.worldbank.org/M0LW0G49O0>.

ското право, заштитата на животната средина и сл., во чие обезбедување треба да учествуваат најразлични субјекти, но пред сè, институциите на системот.

Домувањето кај ромската популација

Состојбите во домувањето на Ромите, како исклучително загрошена категорија на граѓани, се крајно неповолни и доведуваат до ризици за здравјето, социјалната сигурност, образованието и вработувањето, со што оваа категорија граѓани ја оставаат на маргините на општеството.

Во извештајот „Заедницата на Роми во Република Македонија – состојби и предизвици во домувањето и здравството“ е истакнато дека: „Ромските семејства многу често живеат во лошо градени супстандардни домови, во кои нема соодветен довод на вода за пиење и санитација; домовите на ромските семејства се мали, планирани за извршување и обезбедување на основните потреби, со животен простор од помалку од 5 квадратни метри по член на семејството кај повеќе од 50 % од населението. Дури 77 % од семејствата имаат санитарен јазол (или полски клозет) во дворот, а 58 % користат чешма за вода надвор од домот; и натаму речиси 10 % од ромското население нема никаков довод на вода за пиење и за дневна хигиена, а се проценува и дека околу 50 % од овие семејства немаат соодветно решение за одвод на отпадните комунални води од нивните домови“.⁵

Според последниот попис во Република Македонија (2002), целата популација брои близу 2 милиона жители, од кои 53.879, или 2,66 % се Роми. Речиси 60 % од целата популација на Република Македонија живее во градовите. Ова е карактеристика и на ромската популација која со мали исклучоци живее главно во градовите. Пописот покажува дека 43 % од Ромите живеат во главниот град, а половината од нив се жители на Општината Шуто Оризари.

Во десетгодишното работење за подобрување на супстандардното домување на „Хабитат Македонија“, односно во неговите документи, се истакнуваат следниве проблеми во домувањето на Ромите во Република Македонија:

- живеење во дивоградби,
- пренаселени домови со повеќе генерации кои живеат во иста куќа,
- дискриминација во користење на правото на домување,

5 Заедницата на Роми во Република Македонија – Состојби и предизвици во домувањето и здравството, Милевска-Костова Неда, Еминова Ениса, 2008.

- супстандарден квалитет на домовите што носи ризици за здравјето и безбедноста,
- неурбанизирани населби и комунални проблеми,
- недоволно иницијативи (на државно и локално ниво) за надминување на проблемите во домувањето на ромската заедница.

Реализацијата на **правото на домување** бара активно вклучување на целокупната заедница, сметајќи ги тука, пред сè, националните и локалните власти, но и лидерите на ромската заедница. Механизмите за учество на граѓаните во процесите на донесување на одлуки се слабо развиени, а недоволно развиени се и капацитетите на граѓаните кои не ги познаваат своите права на домување.

Живеењето во супстандардни живеалишта, со несоодветни хигиенски услови, гетоизацијата, немањето на водовод, канализација, електрична енергија, влошената здравствена состојба се дел од проблемите на оваа заедница.

Правото на домување е содржано во голем број меѓународни документи кои им наметнуваат на државите потписнички обврски за преземање на активности со цел да се подобрат животните услови на сите граѓани во државата. Првенствено, ова право е глобално прифатено од страна на Обединетите нации, како и од останатите светски форуми, што резултира во негово вградување во многу конвенции за човековите права. Истовремено, ратификацијата на овие документи претставува подготвеност на државата да го почитува и овозможи човековото право на домување, со што се обврзува да го признае правото на соодветен стандард на домување.

Заложбите на Обединетите нации во однос на правата на домување и урбанизацијата најмногу се евидентни во трите конференции „Хабитат“ одржани од 1976 до денес. Првата конференција „Хабитат“ („Хабитат“ I) се одржа во Ванкувер, Соединетите Американски Држави, во 1976 година. Таа резултирала со Ванкуверската декларацијата за човечките населби, со која владите почнаа да ја признаваат потребата за развој на одржливи човечки населби и последиците од брзата урбанизација, особено во земјите во развој. Втората конференција „Хабитат“ („Хабитат“ II) се одржа во Истанбул, во 1996 година. Таа посебно го акцентираше правото на соодветно домување. Со документот што го донесе им се наложува на државите да изработат планови за дејствување, кои ја вклучуваат и обврската на владата да му помогне на населението при решавањето на

станбеното прашање. Како резултат на постигнатиот договор на Специјалната сесија на Генералното собрание на ОН, усвоена е „Декларација за градовите и другите човекови населби во новиот милениум“, во јуни 2001 година⁶. Овој документ повторно ја потврдува заложбата на државите да обезбедат пристап кон соодветно домување, што подразбира здраво, безбедно и финансиски достапно домување кое ги вклучува и основните комунални услуги, сообраќајната пристапност, можноста за слобода на избор на граѓаните, како и правната сигурност на корисниците на становите. Третата конференција „Хабитат“ („Хабитат“ III) за домување и одржлив урбан развој се одржа во октомври 2016 година, во Кито, Еквадор, и заврши успешно со усвојувањето на Новата урбана агенда. Оваа Нова урбана агенда е акциски документ кој поставува нови глобални стандарди за остварување на одржлив урбан развој низ целиот свет и ги преиспитува досегашните начини на живеење во градовите.⁷

Во Меѓународната конвенција за економски, социјални и културни права, во Генералниот коментар бр. 4 кој се однесува на членот 11⁸ од оваа Конвенција, Комитетот за економски, социјални и културни права на Обединетите нации, меѓу другото, го дефинира поимот „адекватно домување“ како правна сигурност во домувањето⁹.

Современиот начин на живеење, а во поглед на вкупните транзициони процеси што се одвиваат во државата, како во другите сфери така и во областа на домувањето предизвикаа низа промени кои се во корелација со модерното време. Како што е наведено во Стратегијата за домување на Република Македонија (2007 – 2012), премиот кон пазарна економија наметна поинаков ситем на вреднување, така што станот не е веќе само социјална категорија туку, пред сè, пазарна, што не

6 “Declaration in cities and other human settlements in the new millenium”, June 2001.

7 Види повеќе на: <http://unhabitat.org/>.

8 Член 11 став 1 гласи: „Државите потписнички на оваа Конвенција го признаваат правото на секој на адекватни стандарди за живот на него и неговото семејство, вклучување соодветна храна, облека и домување и постојано подобрување на животните услови. Државите потписнички ќе преземат соодветни чекори да обезбедат реализација на ова право, признавајќи ја суштинската важност на меѓународната соработка која е базирана врз слободно изразување на волјата.“ (Стратегија за домување на Република Македонија, 2007 – 2012, стр. 6, МТСП, 2007).

9 Домувањето се изразува во различни форми, вклучувајќи сместување под кирија јавно или приватно, здружено домување, наем, владеење, домување при итни потреби, неформални населби, вклучувајќи заемање на територија или имот. Без разлика на видот на домувањето, сите лица би требало да имаат определен степен на сигурност во домувањето што гарантира законска заштита против присилно иселување, малтретирање или други закани. (Стратегија за домување на Република Македонија, 2007 – 2012, стр. 6, МТСП, 2007).

значи дека Република Македонија, која уставно се дефинира како социјална држава, нема да води грижа за своите граѓани. Уставната определба мора да се оствари преку усогласување во законодавството и институциите на домување, воедно продолжувајќи со процесот на приватизација на станбениот фонд со воспоставување носител на сопственоста.

Со Законот за домување се уредуваат видовите на објекти во домувањето, управувањето со станбените згради, односите меѓу сопствениците на посебните делови и трети лица, Заедницата на сопствениците, евиденцијата на становите, закупничките односи во домувањето, начинот на управување и одржување на објектите, правата и обврските на Републиката, општините, општините во Градот Скопје и Градот Скопје во домувањето, инспекцискиот и управниот надзор и други прашања од областа на домувањето¹⁰. Овој Закон е посебно важен за граѓаните, затоа што прецизно го регулира начинот на управување на станбените згради и воспоставува права и обврски за сопствениците на посебните делови; односите помеѓу сопствениците во една станбена зграда, како и сопствениците и трети лица; ги утврдува правата и обврските на Заедницата на сопственици; ги утврдува правата и обврските на лиценцираните управители на згради и предвидува санкции за непочитување на законските одредби.

Прашањата од областа на домувањето на локално ниво се дел од надлежностите на поголем број институции. Според надлежностите и одговорностите во единицата на локалната самоуправа, советот и градоначалникот¹¹ се основните органи на општините. Локалната самоуправа е директно надлежна за локалниот економски и урбан развој на Општината. Повеќе за надлежностите на Општината во Прилог 1.

Домувањето на Ромите е определено како еден од секторските приоритети на нашата држава. Во рамките на Декадата на Ромите се подготвени национални акциски планови за домување, кои во некои општини се преточени во Локални акциски планови за домување усвоени од советот на Општината. Најчесто овие планови се насочени кон подобрување на состојбата на Ромите преку легализација на диво изградените објекти во ромските населби и подобрување на инфраструктурните услови за живот во населбите.

10 <http://www.domuvanje.org.mk/03.php> (последен пат посетена октомври 2016).

11 „Службен весник на Република Македонија“, бр. 5/2002, Закон за локална самоуправа.

4. Домувањето во Општина Чаир (Топаана)

Според пописот од 2002 година, во Република Македонија живеат 53.879 Роми¹² (односно 2,66 % од вкупното население). Според процените на Заводот за статистика од 31.12.2015 година, вкупното население во Република Македонија брои 2.071.278 жители¹³, од кои 54.871 се Роми.

Во Општина Чаир живеат 64.773¹⁴ жители, од кои 4,7 % (3.044) се Роми. Општина Чаир има донесено документи кои се однесуваат на целокупното население во оваа Општина. Од Одделението за урбанизам при Општина Чаир ни ги посочија следниве документи кои ги вклучуваат Ромите, поточно Топаана: Локален акционен план за животна средина (ЛЕАП) за Општина Чаир (2013), Платформа за локален економски развој на Општина Чаир (2015 – 2021), Програма за енергетска ефикасност на Општина Чаир (2014 – 2016).

Еден од најголемите проблеми на Ромите во Општина Чаир, и воопшто во целата држава, е невработеноста. Тоа директно влијае врз условите за живот на Ромите, вклучувајќи го и домувањето. Неможноста да се оствари приход за живот го оневозможува понатамошниот развој на поединецот, семејството и заедницата. Од последните податоци за невработеноста во Чаир, според Агенцијата за вработување на Република Македонија (АВРМ), до 31.12.2016 година, се регистрирани вкупно 2.526 невработени; од нив 202 се Роми, од кои 84 се жени. (Види табела 1 и 2 за приказ на степенот на образование на невработените Роми во Општина Чаир и нивната возрастна структура.)

Табела 1. Степен на образование кај невработените Роми во Општина Чаир стратегија 2011 – 2015¹⁵.

Општина	Вкупно невработени Роми		Без образование и со основно образование		Непотполно средно образование		Завршено средно образование		Висше образование		Високо образование	
	се	Жени	се	Жени	се	Жени	се	Жени	се	Жени	се	Жени
Чаир	202	84	181	79	12	2	6	2	0	0	3	1

12 <http://www.stat.gov.mk/publikacii/knigaIX.pdf>.

13 <http://www.stat.gov.mk/OblastOpsto.aspx?id=2>.

14 Платформа за локален економски развој на Општина Чаир 2015 – 2021, Скопје, 2014, 19–22.

15 Податоци добиени од Агенцијата за вработување на Република Македонија преку барање за пристап до информации од јавен карактер.

Табела 2. Возрасна структура кај невработените Роми во Општина Штип¹⁶

Општина	15-19		20-24		25-29		30-34		35-39		40-44		45-49		50-54		55-59		60 г. и повеќе	
	се	Ж.	се	Ж.	се	Ж.	се	Ж.	се	Ж.	се	Ж.	се	Ж.	се	Ж.	се	Ж.	се	Ж.
Чаир	4	1	9	4	19	7	21	11	28	15	38	18	29	12	20	8	20	6	14	2

Кога станува збор за искористеност на мерките за вработување од страна на ромската популација, според податоците од АВРМ, во Чаир во 2016 за некоја од мерките за вработување аплицирале 86 невработени Роми, а договори за искористување на мерките за вработување се склучени со 49 од нив. Самовработувањето како мерка не е доволно искористена од страна на Ромите, но има интерес за обуките кои АВРМ ги организира. Исто така, впечаток е дека социјалната помош ја сметаат за сигурен извор на финансии, па поради грижата да не се изгуби оваа бенефиција, интересот за мерките е слаб. Еден дел од невработените Роми не се пријавуваат во локалните центри за вработување.

Најголемиот дел од ромското население во Општина Чаир живее во населбата Топаана и Тенеке Маало, во неплански изградени објекти, со непрописна инфраструктура, со нерешени пристапи, отворени атмосферски канали, несоодветна водоводна и канализациона мрежа, неквалитетно енергетско напојување и непокриеност со улично осветлување.

Локалната самоуправа на Општина Чаир во своето досегашно работење преземала низа мерки за подобрување на условите за домување и урбан развој, но овие напори се недоволни. Главните промени во областа на домувањето се направени во дел на инфраструктурните решенија – асфалтирање на улици, обезбедување на канализација и водовод и улично осветлување.

Легализацијата на бесправно изградените објекти е едно од клучните прашања за домувањето на Ромите. Само во рамките на проектот Легализација на домувањето кај Ромите спроведуван од „Хабитат Македонија“, од населбата Топаана апликација за

¹⁶ Податоци добиени од Агенцијата за вработување на Република Македонија преку барање за пристап до информации од јавен карактер.

заем за легализација на домот поднеле 106 семејства.

Здружението „Сумнал“ е активна организација која работи во ромската населба Топаана и чијашто целна група е ромската заедница. Примарната мисија на ова здружение опфаќа два клучни аспекта во однос на подобрување на животот на Ромите во оваа населба. Првиот е подобрување на социјалниот статус на Ромите во општеството, додека вториот е создавање можности и услови за подобрување на економскиот статус на Ромите во земјата преку подобрување на можностите за вработување на младите Роми. Исто така, како приоритет во нивните програми се јавува и унапредување на економската независност на ромската жена. Поконкретно, нивните активности се насочени кон:

- промоција на позитивни аспекти на ромската култура во насока на уривање на предрасудите и стереотипите во македонското општество;
- одржување на активни социјални клубови – во општините Чаир и Шуто Оризари со активности за унапредување на социјалниот живот и положбата на старите лица, како и нивно поврзување и активирање во семејството и општеството во целина;
- унапредување на работните вештини и позицијата на пазарот на трудот на младите Роми преку обуки со цел доквалификација и преквалификација;
- олеснување на положбата на пазарот на трудот и унапредување на можностите за вработување преку интензивна соработка со Агенцијата за вработување;
- поддршка на унапредувањето на професионалните вештини на жените Ромки преку професионални обуки;
- посредување при вработување во соработка со Агенцијата за вработување, приватни агенции за вработување и бизнис-секторот;
- јакнење на капацитетите на жената Ромка за претприемнички вештини и знаења за водење на сопствен бизнис;
- едукација и поттикнување на мали бизниси како инструмент за подобрување на економската положба на Ромите во Република Македонија.

5. Методологија за подготовка на Почетната студија

Почетната студија за состојбата на домувањето на Ромите во Општина Чаир, во суштина, е партиципативна анализа, подготвена преку анкета на 736 жители на населбата Топаана, полуструктурирани интервјуа со претставници на локалната самоуправа и подрачните единици на релевантните министерства и претставници на граѓанскиот сектор, консултации со локалната лидерска група (формирана во рамките на овој проект), придонес на поединци и анагажирани лица во здружението на граѓани „Сумнал“, користење на податоци, мислења и анализи од објавени документи и друго.

За успешна подготовка на Почетната студија од големо значење е успешната соработка со здружението „Сумнал“, кое работеше на имплементација на проектот, како и со локалната самоуправа на Општина Чаир.

Од посебно значење за подготовката на оваа студија е ангажирањето на претставници на ромската заедница во спроведување на анкетата. Имено, членовите на локалната лидерска група, по претходно спроведена обука, беа, всушност, анкетарите кои ги посетуваа домовите на своите сограѓани и преку разговор со нив го пополнуваа прашалникот. На овој начин се придонесе кон развивање на поголемо ниво на знаења за домувањето, особено кај членовите на локалната лидерска група. Се очекува дека тие и понатаму ќе продолжат со своите заложби т.н. ромски населби да ги направат достоинствено место за живеење, со потенцијал за развој на секој поединец и на целата заедница. Анкетата меѓу населението се спроведе во месец август 2016 година и беше координирана од здружението на граѓани „Сумнал“ и од проектниот менаџер. Прашалникот беше поделен во три дела. Првиот дел опфаќаше општи податоци, вториот дел ја опфати состојбата на домот, а третиот дел го опфати непосредното опкружување во локалната средина.

Во прашалникот беа опфатени следниве варијабли:

- број и состав на домаќинствата,
- степен на образование,
- социо-економска состојба на домаќинствата,
- инфраструктурни услови во непосредното опкружување.

Од анкетираниите 38 % се жени, а 62 % се мажи. Односно, анкетирани се 24,2 % од вкупното ромско население во Општина

Чаир. Истражувањето беше партиципативно и првичните наоди беа презентирани пред локалните лидерски групи и вклучените претставници од локалната самоуправа, па нивните забелешки и коментари се вклучени во препораките.

Целиот процес на спроведување на истражувањето се одвиваше во повеќе фази.

5.1. Консултативни средби

Средби со претставници од локалната самоуправа

Остваривме три средби со советник од Одделението за локален економски развој на Општина Чаир. Средбите се водеа по принципот на семиструктурирани интервјуа.

Првата средба беше пред почетокот на сите активности, и тоа за собирање на информации за активностите и документите на Општината поврзани со ромската популација и ромските населби, а секако и за плановите на Општината кои се однесуваат на ромската популација и населбата во која живее ромското население.

Втората средба беше пред реализацијата на прашалникот, за утврдување на состојбата со процесот на легализација и соработката на Општината со граѓанските организации.

Третата средба се одржа по реализацијата на прашалникот и неговата анализа. На оваа средба се добија податоци и одговори поврзани со интересите на граѓаните произлезени од анализата на прашалникот, а кои се неопходни за подготовка на анализата.

Средби со ЛЛГ (локална лидерска група)

Локалната лидерска група работеше на реализација на прашалникот. Со неа остваривме три средби.

Првата средба за запознавање со групата, добивање на општ впечаток за нејзината посветеност и информации за теренот каде што ќе се реализира прашалникот.

Втората средба пред почетокот на реализацијата на прашалникот, за да се изврши обука за тоа како треба да се спроведе анкетањето.

Третата средба по реализацијата на прашалникот за да се добијат информации од членовите на ЛЛГ за тоа како течело спроведувањето, каков бил одзивот на населението, за проблеми и коментари при спроведување на анкетата.

Локалната лидерска група е неформално тело во ромската заедница кое учествува во процесот на идентификација на локалните приоритети од областа домување и се залага за интеграција на Ромите во развојните стратегии на национално и локално ниво, преку нивно обучување, теренско истражување и застапување на потребите пред локалната самоуправа, односно донесувачите на одлуки.

Локалната лидерска група претставува врска меѓу процесите на планирање на локално и национално ниво во насока на остварување на правата за домување на Ромите и сеопфатна борба против сиромаштијата.

Локалната лидерска група соработува директно со именуваните претставници од ЕЛС преку нивно вклучување во работилници и средби, а со цел водење на конструктивна дискусија за потенцијалните решенија и надминување на проблемите со кои се соочува ромската заедница.

При формирањето на локалната лидерска група се имаа предвид три клучни критериуми за рамномерна застапеност на род, возраст и место на живеење. Идентификуваните лица се активни и препознатливи во ромската заедница во Чаир, односно имаат претходно искуство во слични активности реализирани од здружението „Сумнал“.

Средби со локалното население и претставници на граѓанските организации

Реализирани се средби со локалното население, на кои се спроведени интервјуа за добивање на информации кои беа слични со анкетниот прашалник, но секако и за други прашања со цел да се добијат информации со кои би се направила и споредба на резултатите од анкетата и интервјуата.

Се одржаа средби со претставници на граѓанската организација „Сумнал“, кои придонесоа за собирање на информации за утврдување на состојбата на ромската заедница во Општината, за ангажманот на граѓанските организации за подобрување на условите за живот, се спроведе презентација на искуствата од соработката со локалната самоуправа и со други јавни институции.

5.2. Анализа на документи

Се направи анализа на правни документи донесени од Собранието и Владата на РМ, а секако и на локалните документи кои ги има донесено Советот на Општината. Анализирани се следните документи: Стратегија за Ромите на Република

Македонија 2005 – 2015; Стратегија за домување на Република Македонија 2007 – 2012; Акциски план за имплементација на Стратегијата за домување 2007 – 2012; Национални акциони планови за: образование; здравство; вработување (2005 – 2015); Локални акциони планови за домување; Локален акционен план за вработување на Роми 2012 – 2015; Локален акционен план за здравјето на Ромите; Закони за: домување; социјална заштита; финансирање на единиците на локалната самоуправа: постапување со бесправно изградени објекти; субвенционирање на станбен кредит; територијална организација.

5.3. Анкета

Прашалникот го подготви тимот ангажиран за подготовка на анализата во соработка со „Хабитат Македонија“ и „РОМА С.О.С.“, а според потребите на проектот. Прашалникот се подготви и реализира после првите средби со ЕЛС и ЛЛГ во трите општини.

Истражувањето е спроведено со теренска анкета – интервјуа „лице в лице“ во домаќинства во Топаана, во месец август 2016 година, на примерок од 736 испитаници, од страна на обучени лица од локалната лидерска група. Истражувањето беше извршено на пригоден примерок, ако се има предвид фактот дека беа опфатени само ромски домаќинства¹⁷.

Прашалникот за утврдување на условите за домување е составен од три дела и содржи 43 прашања. Првиот дел се состои од 6 прашања, кои се однесуваат на демографски податоци за испитаникот (возраст, пол, образование, место на живеење). Вториот дел се состои од 25 прашања, кои се однесуваат на условите на домовите на испитаникот и се анализираат социоекономската положба на семејството, физичката состојба на живеалиштето (број на простории, прозорци и сл.), пристап до услуги како што се водовод, канализација и собирање на смет, пристап до електрична енергија. Третиот дел од прашалникот се состои од 12 прашања, кои се однесуваат на условите за живот во самата заедница. Овие прашања ја анализираат состојбата на патиштата, пристапноста до институциите, зелените површини,

¹⁷ За потребите на оваа анализа, за поимот домаќинство користена е дефиницијата утврдена од Државниот завод за статистика на Република Македонија: Домаќинство е секоја семејна или друга заедница на лица што ќе изјават дека живеат заедно и дека заеднички ги трошат своите приходи за обезбедување на основните животни потреби (домување, исхрана и др.), без оглед на тоа дали сите членови постојано се наоѓаат во местото каде што е населено домаќинството или некој од нив определено време престојува во друго населено место, односно во странска држава, заради работа, школување или од други причини, при што престојот во странската држава не е подолг од 1 година.

како и потенцијалните закани во местото на живеење во однос на домувањето.

Пред да се реализира прашалникот беше направено пилот-тестирање за да се провери колку е применлив. Односно да се провери колку се јасни прашањата, какво е мислењето на граѓаните за него и колку време е потребно за негово спроведување. Пилот-тестирањето го вршеа лица од локалната лидерска група.

Анализа на прашалникот

Анализата на прашалникот и внесувањето на податоците во базата ги направи тимот ангажиран за подготовка на анализата. Тимот ги анализираше само основните одговори во прашалникот не правејќи вкрстувања или споредувања, односно не утврдуваше зависности на едните со другите. Анализата, всушност, е само пресек на добиените податоци без дополнителна статистичка обработка. Процентуалното претставување на податоците е прикажано во 23 графикони.

Подготовка на Почетната студија

Подготовката на Почетната студија, всушност, ги вклучува сите претходни чекори. Но самото пишување на анализата, всушност, претставува опис на состојбата на Општината, и тоа изразена преку опис на населбата – заедницата, население во општината, етничка карта, вработеност, образование, па споредбено со информациите за националното ниво и секако одделно за ромската популација, опис на земјиштето и инфраструктурата во Општината и населбите, карактеристики на домовите. Анализата ги содржи и резултатите од реализираниот прашалник, а на крајот има заклучоци и препораки.

5.4. Презентација на Почетната студија за домување и урбан развој кај Ромите во Топаана - Општина Чаир

На оваа средба присуствуваа претставници на организациите кои го спроведуваат проектот, „Хабитат Македонија“ и „Сумнал“, локалната лидерска група која го спроведуваше прашалникот, претставници на Центарот за граѓанска иницијатива кои ја подготвуваа анализата и претставници на ЕЛС Чаир. Беше презентирана анализата и се водеше дискусија по неа. Оваа средба заврши со низа препораки до надлежните институции.

6. Наоди од истражувањето

6.1. Структура на анкетираниите

Поголемиот дел од сите анкетирани, и тоа 62 %, се претставници на машкиот пол, а 38 % се претставнички на женскиот пол, додека просечната старост на анкетираниите е 42 години.

Што се однесува до статусот на анкетираниите, 13 % се корисници на социјална помош, 3 % се уште во процесот на оформување на образованието, ученици и студенти, 52 % се невработени, 20 % се вработени и 12 % се пензионери.

Според образованието, 28 % се без образование и со незавршено основно образование, 43

% со основно образование, 27% со средно образование и 2 % со високо образование.

Според статусот и образованието на анкетираниите, станува збор за поголема група со ниско образование или без образование, корисници на социјална помош и невработени.

Според информациите од здружението на граѓани „Сумнал“, кое работи во секторот на образование на територијата на Топаана, се прават континуирани напори сите деца на возраст од 5 до 18 години да се вклучат во основното и средното образование, додека многу е мал бројот на тие кои се запишуваат на факултет. „Сумнал“ со своите проекти и активности работи на описменување на населението за оние кои немаат образование.

Според бројот на членови на семејствата, во Чаир просекот кај ромското население изнесува пет члена во семејство (4,73).

Според резултатите од направената анкета, 49 % се женски, а 51 % се машки членови во семејствата.

Од анкетираниите, 59 % се членови на семејство кое го сочинуваат родители и деца, 33 % се членови на проширено семејство, односно семејства во кои покрај родителите и децата живеат баба, дедо, чичковци, тетки и слично, 3 % се самохрани родители, 3 % се повеќе семејства кои живеат заедно и 2 % се сами брачни парови.

Според возраста, најбројни, со 27 %, се младите на возраст од 15 до 30 години, децата со возраст до 15 години се 26 %, лицата на возраст од 31 до 45 години се 24 %, граѓаните на возраст од 46 до 65 години се 19 %, додека најмалку, само 4 %, се членови во семејствата кои имаат повеќе од 65 години. Во семејствата од работоспособното население најмногу 41 % не се вработени, 34 % работат повремено, а во редовен работен однос се 25 %.

Ромите се значително помлада популација во однос на мнозинската популација во земјите во кои живеат (се мисли на европските земји). Вкупно 25-30 % од Ромите се на возраст под 15 години, наспроти просекот од 10 % од мнозинските популации. Исто така, демографските податоци покажуваат дека ромското население во Република Македонија, во просек, има помлада популација во однос на просечната старост во земјава. Поради различните стапки на наталитет и морталитет во однос на националниот просек, ромските деца имаат поголем, а постарите лица помал удел во сопствената етничка група. Евидентно е дека репродуктивноста кај Ромите е двапати поголема во однос на просекот во Републикава, но и смртноста кај децата е двапати поголема отколку кај другите етнички групи.¹⁸

График 3. Број на членови по возраст

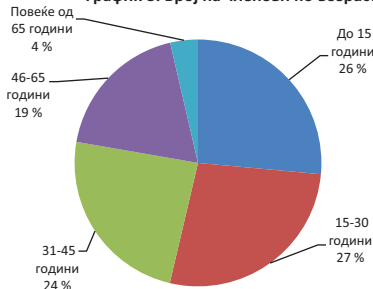
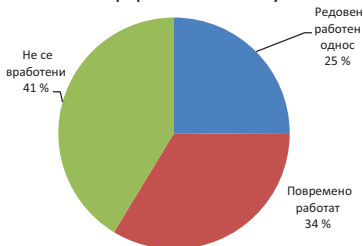

График 4. Работен статус

18 Анализа на состојбите на Ромите во Гостивар, стр. 7, „Хабитат Македонија“, Скопје 2012 год.

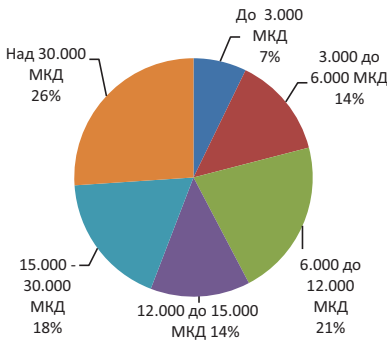
6.2. Состојбата со домовете

Прашањата од вториот дел на прашалникот имаа намена да ја утврдат состојбата во домот од финансиски аспект, условите во кои се живее и слично.

Приходи во семејството

Најголемиот дел од анкетираниите 41 % се невработени, 25 % се во редовен работен однос, а 34 % повремено работат.

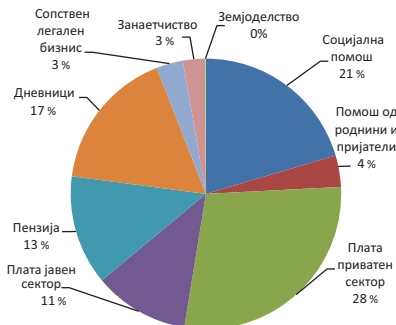
График 5. Месечни приходи во домаќинството

Најголем процент од анкетираниите се граѓани во чии домаќинства вкупните примања се повисоки од 30.000 денари, такви се 26 % од анкетираниите; на 7 % приходите им биле до 3.000 денари месечно; на 14 % од 3.000 до 6.000 денари; на 21 % од 6.000 до 12.000 денари; на 14 % испитаници од 12.000 до 15.000 денари, а на 18 % испитаници од 15.000 до 30.000 денари. Видот на приходите во анкетираниите

семејства е следен: најмногу односно 28 % плата обезбедуваат од приватниот сектор, 21 % примаат социјална помош, 24 % добиваат плата од јавниот сектор и пензии, 17 % од дневници, 3 % од занаетчиство, 3 % од сопствен легален бизнис и 4 % помош од роднини и пријатели. Овие податоци упатуваат дека најголем дел од средствата во

График 6. Вид на приходи во семејство

домот доаѓаат од приватни фирми, дневници и плати од јавниот сектор, а 1/5 од Министерството за труд и социјална политика.

Впечатокот на претставниците на граѓанската организација „Сумнал“ е дека е поголем процентот на невработени и дека најчесто средствата ги обезбедувале како собирачи на пластика и старо железо.

Вид на живеалишта

Скоро сите од анкетираниите, 96 %, во прашалникот наведоа дека живеат во куќа, 2 % во стан и 2 % во привремено живеалиште.

График 7. Сопственост на домот

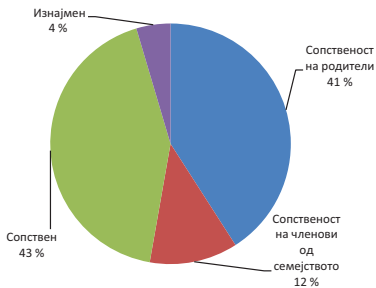
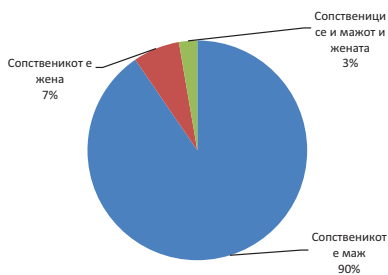

График 7.1 Диференцијација по род

Што се однесува до сопственоста на домот во кој живеат, на 90 % сопственик е мажот, кај 7 % испитаници сопственик е жената, а само на 3 % сопственици се мажот и жената заедно. На 43 % домот им е сопствен, на 41 % сопственици на куќата се родителите, на 12 % сопственици се членови на семејството, а 4 % живеат во изнајмен стан. Овие податоци говорат дека во ромската заедница во Чаир сè уште, според традицијата, сопственици се мажите или нивните родители. Но она што е пак позитивно во оваа слика е дека само 4 % живеат во изнајмен дом, а сите останати во дом кој е сопственост на некој од семејството. Најважно за Ромите е дека имаат свои домови.

Скоро половина од анкетираниите живеат во домови од околу 50 метри квадратни и кои најчесто се со две или три простории.

График 8. Големина на живеалиште

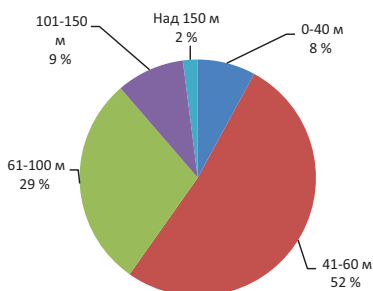
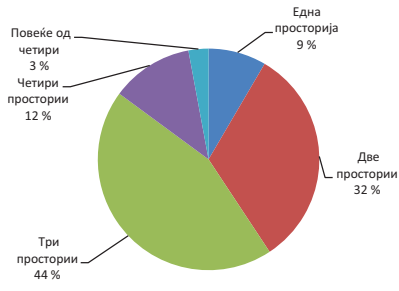

График 9. Број на простории

Додека триесетина проценти живеат во домови со големина од 61 до 100 метри квадратни, во домови до четириесет метри квадратни живеат 8 %, во домови од 101-150 метри квадратни живеат 9 %, а во домови со над сто и педесет метри квадратни живеат 2 % од анкетираниите. Овие информации упатуваат дека ромската заедница живее во двособни или трособни сопствени домови големи по педесетина квадрати.

Најпроблематични простории на граѓаните во овие маала им се тоалетите, бањите и кујните. Сите имаат свои тоалети, но на 67 % тоалетите им се во куќата, а на 33 % тоалетот им се наоѓа во дворот. Што се однесува до бањата, 66 % имаат бања во куќата, 32 % имаат надвор од куќата, а 2 % немаат бања. Кујната на 58 % од анкетираниите им е заедно со дневната соба, на 39 % им е посебна просторија, а кујна немаат 3 % од испитаниците.

График 10. Тоалет

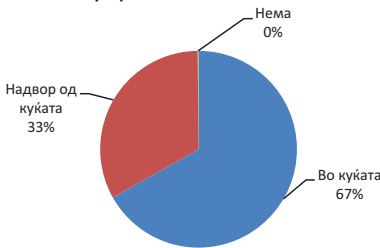

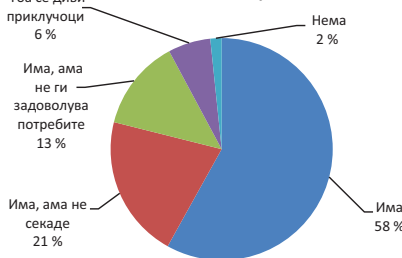
График 11. Бањата

Покрај тоалетот, бањата и кујната, и бројот на прозорци не е ист, односно ги нема во сите простории во домовите на анкетираниите. Имено, 70 % имаат прозорци во сите простории, а останатите имаат и просторија која нема прозорец.

Водовод и канализација

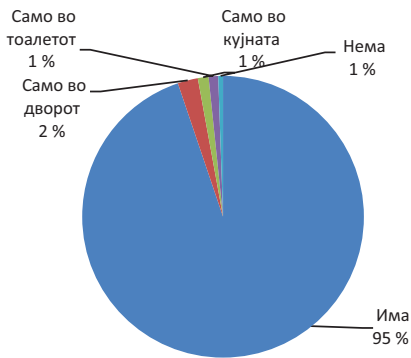
График 12. Приклучок на канализациона мрежа

Поголемиот дел од Топаана има добра водоводна и канализациона мрежа, но сè уште има и дел кој има проблем со нив во оваа локална средина.

Според анкетата, во 58 % од локалната средина има канализациона мрежа, 21 % од анкетираниите одговориле

График 13. Приклучок на водоводна
мрежа

дека има, ама не секаде, 13 % дека не ги задоволува потребите, а 2 % дека нема.

Од анкетираниите граѓани 88 % одговориле дека имаат канализациона мрежа во својот дом, 4 % дека немаат, а 8 % дека канализациона мрежа имаат само во својот двор.

Според анкетираниите, секаде има вода, 86 % велат дека вода има во локалната средина, 11 % велат дека има, ама не секаде, 2 % дека

не ги задоволува потребите, а 1 % велат дека се диви приклучоци.

Што се однесува до водоводната мрежа, во домовите 95 % ја имаат, 1 % ја немаат, а останатите испитаници ја немаат насекаде, туку водоводна мрежа имаат или само во дворот, или само во кујната, или само во тоалетот. За редовноста во снабдувањето со вода за пиење 76 % одговориле дека ја имаат редовно, 10 % дека ја немаат редовно, а другите дека имаат прекини при снабдувањето.

Од средбите со населението се има впечаток дека, според нив, приоритетен проблем во населбата е канализацијата. Канализационата мрежа која го опслужува населението во Топаана е направена со самопридонес и е нецелосна, на места има отворени атмосферски канали кои поминуваат низ населбата. Тие сметаат дека таа треба да се подобри.

Од локалната самоуправа информираат дека треба да се изработи основен проект за целосна изградба на канализациона мрежа во целата населба и дека треба да се аплицира за средства до МТВ или МЖСПП со цел да се реализира проектот.

Граѓаните се позадоволни од водоснабдувањето отколку од канализационата мрежа и нејзината функционалност.

Електрична енергија

Оваа населба е целосно покриена со електрична енергија. Според реализираната анкета, 87 % од граѓаните велат дека во локалната средина има електрична енергија, 10 % дека има, ама не насекаде, и 3 % дека не ги задоволува потребите.

Што се однесува до индивидуалното снабдување со електрична енергија, 95 % од анкетираниите граѓани се произнеле

График 14. Приклучок на електрична енергија

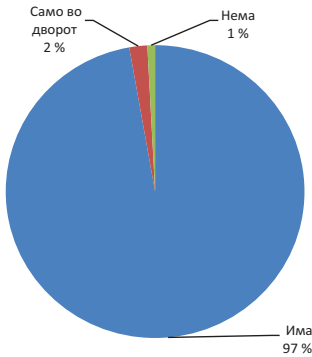
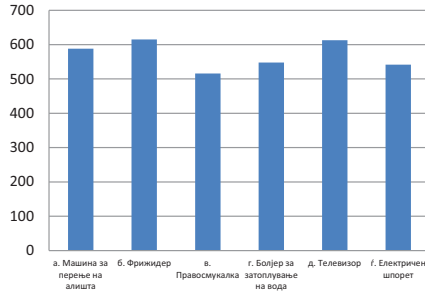

График 15. Електрични апарати кои се користат во домот

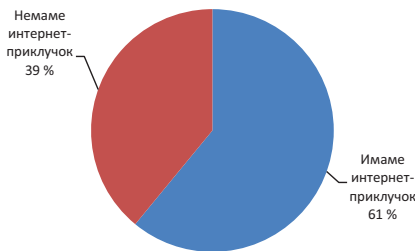

дека имаат електрична енергија во својот дом, 2 % дека имаат само во дворот, а 1 % дека немаат.

За употребата на куќните апарати 65 % од анкетираниите одговориле дека ги употребуваат сите апарати во својот дом, 2,5 % не одговориле на ова прашање, а 32,5 % од анкетираниите одговориле дека употребуваат некои, најчесто по два од понудените електрични апарати. Најупотребувани електрични апарати според анкетата се фрижидерот и телевизорот, а најмалку употребуван електричен апарат е правосмукалка.¹⁹

Што се однесува до греењето, во домовите на анкетираниите се врши индивидуално, а најголем процент од нив 62 % се греат на тврдо гориво, дрва, кумур, пелети, додека останатите на електрична енергија и плин. Поголемиот дел се на индивидуално, а помалиот на колективно греење.

График 16. Интернет

Интернет

Денес Интернет во светот најмногу се користи за комуникација, информирање, а сè почесто и за купување, плаќање, едуцирање и слично. Шеесетина проценти од анкетираниите имаат и користат Интернет, а 39 % немаат интернет-приклучок. Овие бројки

¹⁹ Анкетираниите можеа да изберат повеќе од понудените одговори.

укажуваат дека во Топаана Интернет е достапен и се користи. Се претпоставува дека Интернет користи помладата популација. Најчесто го користат преку кабелските оператори, а сè почесто и преку мобилните телефони.

Под и мебел

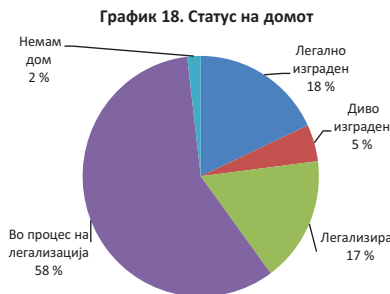
Подот и мебелот сè уште знаат да бидат проблем кај одреден број на семејства. Имено, 39 % од нив имаат ламинат како под, 28 % цемент, 24 % паркет и 9 % земја. Вкупно 90 % од испитаниците имаат доволно и задоволително мебел во домот, 1 % имаат вишок мебел, додека пак

останатите 9 % немаат доволно мебел во својот дом.

Како најчести проблеми во делот на инфраструктурата на домот се наведени влагата во просториите – кај 42 %, протекувањето од покривот – кај 28 %, и тесниот простор за живеење – кај 16 %.

Видот на подот, количината на мебел и проблемите во домот даваат слика дека поголемиот дел од семејствата имаат добар под, доволно мебел и проблеми со влагата во сопствените домови. Најчесто овие проблемите се резултат на економската моќ на семејствата.

Треба да се истакне дека во последните години во оваа населба се забележува и изградба на нови куќи и реновирање на постојните. Според анкетата, 52 % од испитаниците одговориле дека доградувале или реновирале, а 48 % дека досега тоа не го правеле. На прашањето дали за реновирањето користеле кредит,

86 % одговорија дека не користеле, а 14 % дека користеле. Од тие кои не користеле кредит, 32 % не сакале да земат, на 12 % не им доделиле, а 56 % биле невработени и не побарале.

Според податоците собрани со оваа анкета, за најголемиот број на домови во Топанаан легализацијата е во тек. Имено, 18 % живеат во легално изградени, 17 % ги легализирале, а на 58 % домовите им се во процес на легализација. Мал дел од анкетираниите, односно 5 %, живеат во диво изградени домови, а 2 % немаат дом, односно овој процент 2 % е идентичен со бројот на граѓани кои кажале дека живеат под наем.

Според информациите од ЗГ „Сумнал“, досега се легализирале околу 300 објекти.

Подмирувањето на режиските трошоци кореспондира со податоците од висините на месечните приходи. Па така, само 1 % од анкетираниите се изјасниле дека никогаш не ги подмируваат, а останатите ги подмирувале, и тоа 67 % редовно, 22 % тешко и 10 % нередовно.

6.3. Условите во локалната средина

Покрај својот дом, граѓаните кои беа анкетирани дадоа свое мислење и за локалната средина во која живеат. Условите за домување, покрај условите во домот, ги сочинуваат и условите во непосредната околина, односно во локалната средина. Бидејќи непосредната околина и опкружувањето на домот е во директна надлежност на локалната самоуправа, одговорите на прашалниците ќе ги вкрстуваме со изјавите на интервјуираните претставници од локалната самоуправа.

Скоро половина од испитаниците мислат дека во локалната средина има добро осветлување, а останатите сметаат дека е лошо 30 %, неплански поставено 6 % или пак го нема 16 %.

По однос на на уличното осветлување, на средбата со претставници од ЗГ „Сумнал“ сугерираа да се подобри инфраструктурата на уличното осветлување, посебно во делот со електричната мрежа.

фраструктурата на уличното осветлување, посебно во делот со електричната мрежа.

Локалната самоуправа смета дека уличното осветлување е на задоволително ниво, но дека може да се подобри. Можноста за подобрување се гледа во делот на надополнување со уште дваесетина светилки, со цел да се покрие целата населба, особено неосветлените места во делот на дивоградбите. Инаку, Општината има донесено и Програма за енергетска ефикасност на територијата на целата општина, која го вклучува и уличното осветлување, односно изборот на светилки.

Што се однесува до улиците и нивната инфраструктура, помала група на граѓани од 6 % смета дека се според урбанистички план, а поголема група од 27 % дека се диви, 21 % од анкетираниите кажале дека се асфалтирани, 13 % дека се тампонирани, а 33 % дека се земјени.

Од локалната самоуправа информираат дека во претходниот период се изработиле одредени тротоари, но според нив, сè уште има потреба од уредување на патеките низ населбата со асфалтирање или поставување на бекатон плочки, што се планира да се направи од страна на Општината.

Најголемиот број од анкетираниите сметаат дека нема паркови, нема доволно паркови или се лоши, а само десетина проценти сметаат дека се добри.

Вакви се резултатите бидејќи воопшто нема простор за паркови и зеленило, но според лицата од локалната самоуправа, можело постојното игралиште да се уреди во внатрешниот дел и околу него (ограда, осветлување, клупи и сл.).

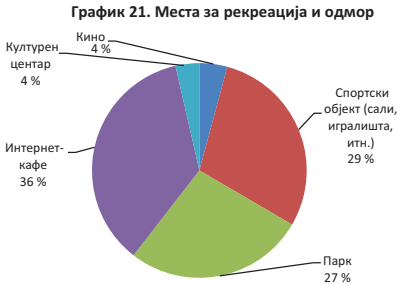
ЈП „Комунална хигиена“ во својата оперативна годишна програма во целост ја давала услугата кон сите жители на населбата во согласност со техничките можности и капацитети. Иако постоеле потреби од подобрување, поради малиот простор, не можел да се зголеми опфатот на услуги.

Од Здружението на граѓани „Сумнал“ го изразија својот впечаток добиен од средбите со граѓаните дека собирањето на сметот треба да биде почесто.

Според направената анкета, поголемиот дел од анкетираниите 62 % не се задоволни од собирањето на сметот и информираа дека некаде сметот се собира еднаш, а некаде повеќепати седмично. Многу често на главната улица во Топаана и на локалното игралиште се забележуваат мали депонии, кои по одредено време се палат од несовесни жители и со тоа придонесуваат за намалување на квалитетот на воздухот во населбата.

Што се однесува до чистењето на улиците, една третина е задоволна, а две третини не се задоволни од чистењето на улиците во Топаана.

Според информациите од локалната самоуправа, ЈП „Паркови и зеленило“ и ЈП „Патишта и улици“ во својата оперативна годишна програма во целост ги даваат услугите кон сите жители на населбата согласно техничките можности и капацитети.

Според анкетата, делот во кој живее ромската заедница во Топана во непосредна близина ги има сите потребни установи за нормално функционирање – основно училиште, средно училиште, градинка, здравствена амбуланта, зелен пазар, продавници, аптеки и банки.

Како места за рекреација и одмор кои ги има во локалната средина и кои најчесто ги користи локалното население се наведени спортски објекти 29 %, парк 27 %, интернет-кафе 36 %, културен центар 4 % и кино 4 %.

Еве како анкетираниите ја оценуваат оддалеченоста на образовните и здравствените институции: на 77 % училиштето им е оддалечено до 10 минути, односно не повеќе од 2 километри, на 22 % од 10 до 30 минути, а на 1 % на повеќе од 30 минути оддалеченост од домот.

Здравствените установи на половина им се на растојание од 10 до 30 минути, а на половина до 10 минути.

На прашањето како ги оценуваат условите за живот во поглед на инфраструктурата, поголемиот дел од анкетираниите 38 % велат просечно, 34 % велат сиромашно, 23 %

одлично и добро и 5 % недоволно.

Како простори и објекти кои ја загрозуваат нивната безбедност, жителите на Топана ги доживуваат патот, каналот и мрежите под напон.

На прашањето: Што би промениле во вашата средина? половината од граѓаните би извршиле промени во уличната инфраструктура, и тоа на асфалт, канализација и водовод. Една третина би ја подобриле хигиената и парковите, а 14 % би го

подобриле уличното осветлување.

Покрај индивидуалната комуникација со жителите на Топана, Општина Чаир има соработка и со Месната заедница и Здружението на граѓани „Сумнал“, кое работи во овој дел. Со нив како партнери работеле во реализација на одделни проекти кои биле утврдени во стратегиски документи на Општината, а посебно со ЗГ „Сумнал“ во

делот на едукацијата и одвивањето на образовната дејност.

Согледувањата за состојбата со домувањето и урбанизацијата на ромските маала во Општина Чаир од членовите на заедницата, претставниците од локалната самоуправа и партнерите на проектот се сумирани во заклучоците и препораките кои се дел од оваа Почетна студија.

7. Заклучоци

1. **Населбата.** Топаана е ромска населба која се наоѓа во Општина Чаир и која се карактеризира со непланско и густо изградени објекти, со непрописна инфраструктура, без зелени површини и со немање доволно места за одмор и рекреација. Општина Чаир во 2007 година има изработено ДУП за Топаана, но мал дел од планираното до денес е реализирано.
2. **Доминантна е младата популација.** Ромските семејства во Топаана претежно имаат по пет члена, кои живеат во домаќинство составено од родители и деца. Станува збор за млада популација, главно невработени лица со завршено основно образование 43 %. Приходите кај 26 % од испитаниците се над 30.000 денари, додека кај 21 % се движат од 6.000 до 12.000 денари. Значителен е и процентот на семејства кои остваруваат приходи од плата 39 %, и тоа плата од јавниот сектор земаат 11 %, а од приватниот сектор 28 %, додека 21 % се корисници на социјална помош.
3. **Сопствени живеалишта.** Висок процент од анкетираниите 43 % живеат во сопствени домови, 41 % живеат во домови во сопственост на родителите, додека 4 % живеат во изнајмени домови. Домовите се главно во сопственост на машките членови во семејството (сопруг или родител).
4. **Легализација.** Според податоците собрани со оваа анкета, најголемиот број на домови во Топаана се во постапка за легализација. Имено, 18 % живеат во легално изградени домови, 17 % ги легализирале, а на 58 % домовите им се во процес на легализација. Мал дел од анкетираниите 5 % живеат во диво изградени, а 2 % немаат дом.
5. **Влагата најголем проблем во домовите.** Како најчести проблеми во делот на инфраструктурата на домот се наведени влагата во просториите 42 %, протекувањето на покривот 28 % и тесниот простор за живеење 16 %.
6. **Тоалети и бањи во домовите.** Сè уште е голем бројот на семејства кои немаат тоалет и бања во состав на домот. Од добиените податоци, кај 67 % од испитаниците тоалетот се наоѓа во куката, додека кај 33 % надвор од куката. Што се однесува до бањата, кај 66 % таа е внатре во домот, додека кај 32 % е надвор од домот.

7. **Водовод, канализација и електрична енергија.** Вкупно 99 % од анкетираниите во својот дом имаат водовод и електрична енергија, а канализациона мрежа имаат 96 % од анкетираниите. Но оваа канализациона мрежа е неплански изградена со самопридонес од населението и во делови од населбата е со отворени атмосферски канали. Најголем дел од семејствата во Топаана ги поседуваат основните електрични апарати во домаќинствата.
8. **Улици.** Граѓаните сакаат подобрување на состојбата на улиците во Топаана, односно, 21 % од анкетираниите кажалe дека се асфалтирани, 16 % дека се тампонирани, а 33 % дека се земјени. На прашањето што би промениле, 21 % од граѓаните би ја подобриле уличната инфраструктура.
9. **Хигиена во населбата.** Според добиените податоци, 62 % од населението не е задоволно од собирањето на сметот и одржувањето на хигиената на улиците. Имено, често на главната улица во населбата се прават мали депонии и потоа отпадот се запалува од несовесни граѓани.
10. **Улично осветлување.** Скоро половина од граѓаните мислат дека во локалната средина има добро осветлување, а останатите мислат дека е лошо 30 %, неплански поставено 6 % или пак го нема 16 %. Локалната самоуправа ја гледа можноста за подобрување во делот на надополнување со уште дваесетина светилки, со цел да се покрие целата населба и да се пополнат местата кои не се осветлени, особено во делот на дивоградбите.
11. **Паркови.** Најголемиот број од анкетираниите сметаат дека нема паркови, нема доволно паркови или се лоши. Вакви се резултатите бидејќи сметаат дека воопшто нема простор за паркови и зеленило, но според лицата од локалната самоуправа, можело постојното игралиште да се уреди во внатрешниот дел и околу него (ограда, осветлување, клупи и сл.).

Препораки произлезени од Партиципативната евалуација одржана на 01.12.2016, во Скопје

1. Да се склучи меморандум за соработка меѓу Општината Чаир и локалната лидерска група од Топаана. Со овој меморандум ќе се зацврсти соработката меѓу локалната лидерска група и Општина Чаир, со цел да се излезе во пресрет на потребите на граѓаните по однос на правата на домување и урбанизација. Исто така, овој меморандум ќе придонесе за поголемо вклучување на локалното население во процесите на донесување одлуки на локално ниво.
2. Да се подготви нов ДУП за населбата Топаана кој ќе биде подготвен во консултација со локалното население и кој ќе одговори на потребите на локалното население во однос на пристап до основните комунални услуги и одржлив урбан развој.
3. Да се приклучат сите семејства на канализационата мрежа. Се препорачува локалната лидерска група од Топаана да се обрати до Општина Чаир за да ѝ се помогне во изготвувањето на барање за санирање на канализационата мрежа.
4. Да се асфалтираат улиците во делот од населбата кој се вика „Чикаго“, со што би им се подобрил квалитетот на движење на граѓаните од оваа населба.
5. Се препорачува овозможување на поволни финансиски инструменти преку кои локалното население ќе може да ги реновира своите домови и ќе овозможи достоинствени домови за своите семејства. Имено, 2 % од анкетираниите со опфатената анализа изјавиле дека немаат бања, додека кујна немаат 3 % од анкетираниите.
6. Да се изгради соодветна автобуска постојка на линијата број 20. Луѓето моментално се качуваат во автобус од самата улица и тоа придонесува кон зголемен ризик од сообраќајни и човечки несреќи.
7. Поажурно собирање на сметот и чистење на улиците, како и навремено отстранување на малите депонии од улиците. Ова подразбира и развивање на поголема свесност кај самите граѓани кои живеат во Топаана, да бидат повнимателни со фрлањето на отпадот.

8. Во целата населба да бидат поставени улични светилки, што ќе придонесе кон побезбедно движење на граѓаните во вечерните часови.
9. Бидејќи недостига простор за рекреација и спорт, се препорачува постојното игралиште во населба Топаана да се уреди со спортски реквизити и да се затвори, за да може соодветно да се одржува.
10. Да се изготви Локален акционен план за домување кај Ромите во Општина Чаир, кој ќе ги отсликува целите од Националниот акционен план за домување кај Ромите 2016 – 2020, а да се даде предност на локалните приоритети согледани од локалната лидерска група од проектот „Права на домување кај Ромите за одржлив урбан развој“.

Користени извори и литература

1. АВРМ (2016) Преглед на невработени лица со состојба на 30.04.2016 година [Интернет]. Скопје, Агенција за вработување на Република Македонија. Достапно на: [http://www.avrm.gov.mk/content/Statisticki %20podatoci/ %D0 %90 %D0 %BF %D1 %80 %D0 %B8 %D0 %BB %202016/P1nevработени %20gradselo30042016.pdf](http://www.avrm.gov.mk/content/Statisticki%20podatoci/%D0%90%D0%BF%D1%80%D0%B8%D0%BB%202016/P1nevработени%20gradselo30042016.pdf) [Пристапено во септември 2016].
2. АВРМ (2016) Преглед на регистрирани пријави на засновани работни односи од евиденција и надвор од евиденција на невработени лица во период од 01.01.2016 до 30.08.2016 година [Интернет]. Скопје, Агенција за вработување на Република Македонија. Достапно на: [http://www.avrm.gov.mk/content/Statisticki %20podatoci/ %D0 %90 %D0 %BF %D1 %80 %D0 %B8 %D0 %BB %202016/P10vrabotuvanja30042016.pdf](http://www.avrm.gov.mk/content/Statisticki%20podatoci/%D0%90%D0%BF%D1%80%D0%B8%D0%BB%202016/P10vrabotuvanja30042016.pdf) [Пристапено во мај 2016].
3. Анализа на состојбите во социјалната заштита и социјалното вклучување на локално ниво, октомври 2010.
4. Анализа на состојбите на Ромите во Гостивар, „Хабитат Македонија“, Скопје, 2012 г.
5. ДЗС <http://www.stat.gov.mk/publikacii/knigaIX.pdf> (Последен пат посетена во октомври 2016).
6. ДЗС (2016) Население во Република Македонија на 30.06. по специфични возрасни групи, по пол, по општини, по години [Интернет]. Скопје, Државен завод за статистика на РМ. Достапно на: http://makstat.stat.gov.mk/PXWeb/rxweb/mk/MakStat/MakStat__Naselenie__ProcenkiNaselenie/125_Popis_Ops_NasPolStar_mk.px/?rxid=46ee0f64-2992-4b45-a2d9-cb4e5f7ec5ef [Пристапено во август 2016].
7. ДЗС (2016) Основни и средни училишта на почетокот на учебната година 2015/2016 [Интернет]. Скопје, Државен завод за статистика. Достапно на: <http://www.stat.gov.mk/Publikacii/2.4.16.05.pdf> [Пристапено во септември 2016].
8. ДЗС (2016) Ученици во основни училишта, по пол, по општини и учебни години [Интернет]. Скопје, Државен завод за статистика на РМ. Достапно на: http://makstat.stat.gov.mk/PXWeb/rxweb/mk/MakStat/MakStat__Obra

- zovanieNauka_OsnovnoObrazovanie/175_OsnObr_op_Ucenici_mk.px/?rxid=46ee0f64-2992-4b45-a2d9-cb4e5f7ec5ef [Пристапено во септември 2016].
9. ДЗС (2016) Ученици во средни училишта, по пол, по општини и учебна година [Интернет]. Скопје, Државен завод за статистика на РМ. Достапно на: http://makstat.stat.gov.mk/PXWeb/pxweb/mk/MakStat/MakStat_ObrazovanieNauka_SrednoObrazovanie/175_SrObr_op_Ucenici_mk.px/?rxid=46ee0f64-2992-4b45-a2d9-cb4e5f7ec5ef [Пристапено во септември 2016].
 10. Закон за домување („Сл. весник на Република Македонија“, бр. 23/11).
 11. Закон за постапување по бесправно изградени објекти („Сл. весник на Република Македонија“, бр. 23/11).
 12. Извештај за сиромаштијата и социјалната исклученост во Република Македонија за 2011 година, Скопје, 2012.
 13. Индекс на социјална инклузија на локално ниво, Ристо Карајков и Апостол Симовски, Евробалкан, 2011.
 14. Локален акционен план за животна средина за Општина Чаир, Скопје, 2013.
 15. МТСП/Институт за човекови права „Лудвиг Болцман“, Националните акциони планови од „Декадата за вклучување на Ромите 2005 – 2015“ и Стратегијата за Ромите во Република Македонија за период 2009 – 2011, 2009.
 16. МТСП, Информација за текот на имплементацијата на Националниот акционен план за унапредување на општествената состојба на Ромките во Република Македонија 2011 – 2013.
 17. МТСП, Национална стратегија за интензивирање на социјалната инклузија на Ромите во системот на социјална заштита на Република Македонија 2012 – 2014.
 18. ОБСЕ, Акционен план за подобрување на состојбата на Ромите и Синтите во областа на дејствување на ОБСЕ, 2003.
 19. ОНХЦХР, ОН Принципи и упатства за пристапот заснован врз човекови права во стратегиите за намалување на сиромаштијата, Поглавје 3, Право на адекватно домување.
 20. Платформа за локален економски развој на Општина Чаир 2015 – 2021, Скопје, декември 2014.
 21. Прирачник за управување со колективни станбени згради, „Хабитат Македонија“, Скопје, 2014 година.
 22. Програма за енергетска ефикасност на Општина Чаир

- 2014 – 2016, Скопје, февруари 2014.
23. „Службен весник на РМ“, бр. 67/2009, Измени и дополнувања на Законот за здравствено осигурување.
 24. Стратегија за домување на Република Македонија, 2007 – 2012, МТСП, 2007.
 25. Стратегија за Ромите во Република Македонија, Министерство за труд и социјална политика, 2005.
 26. Стратегија за Ромите во Република Македонија 2014 – 2020, Министерство за труд и социјална политика, 2014.
 27. Студија за сиромаштијата и социјалната исклученост во Република Македонија: Локални социјални проблеми и потреби, Скопје, Март 2011.
 28. Хуманитарно и добротворно здружение на Ромите „Месечина“ – Гостивар, Заедница на Ромите во Република Македонија, Состојби и предизвици во домувањето и здравството, 2008.
 29. Шабани, Г. ур. (2010) Адресар на општините во Република Македонија [Интернет]. Скопје, Македонски центар за меѓународна соработка (МЦМС). Достапно на: <<http://www.mcms.org.mk/images/docs/2010/adresar-na-opstini-vo-republika-makedonija.pdf>> [Пристапено во септември 2016].
 30. Decade Watch 2010: Roma activists asses the progress of the decade for Roma inclusion 2005-2015, INSOC, 2010.
 31. www.cair.gov.mk (Последен пат посетена во октомври 2016).
 32. <http://www.domuvanje.org.mk/03.php> (Последен пат посетена во октомври 2016).
 33. http://makstat.stat.gov.mk/PXWeb/pxweb/mk/MakStat/MakStat_TirizamUgostitel_Ugostitelstvo/175_Ugos_Op_PopisKap_mk.px/?rxid=46ee0f64-2992-4b45-a2d9-cb4e-5f7ec5ef [Пристапено во септември 2016].

Прилог 1. Надлежности на советот на општината и на градоначалникот

Според член 32 од Законот за локална самоуправа, (1) советот е претставнички орган на граѓаните кој одлучува во рамките на надлежностите на општината. (2) За разгледување на прашања и утврдување предлози од одредена област, советот од својот состав може да формира постојани и повремени комисиии. (3) Составот и начинот на изборот на членовите на комисиите од ставот (2) на овој член се уредуваат со статутот. (4) Составот на комисиите од ставот (2) на овој член соодветствува на пропорционалната застапеност на политичките партии во советот.

Според член 36 од Законот за локална самоуправа, советот го донесува статутот на општината и други прописи; 2. Донесува буџет на општината и годишна сметка на општината; 3. Ја утврдува висината на сопствените извори на приходи за финансирање на општината, во рамките утврдени со закон; 4. Основа јавни служби во рамките на надлежноста на општината и врши надзор над нивната работа; 5. Именува членови во управните одбори на јавните служби, кои ги основа; 6. Усвојува програми за работа и финансиски планови за финансирање на јавните служби, кои ги основала општината; 7. Ги усвојува извештаите за извршување на буџетот и годишната сметка на општината; 8. Одлучува за давање дозвола за вршење дејност од јавен интерес од локално значење, во согласност со закон; 9. Ги усвојува извештаите за работата и годишните сметки на јавните служби, кои ги основала општината; 10. Одлучува за начинот на располагање со сопственоста на општината; 11. Одлучува за начинот на вршење на финансиска контрола на буџетот на општината, во согласност со закон; 12. Го избира лицето кое раководи со подрачната единица на Министерството за внатрешни работи во општината, во согласност со закон; 13. Го разгледува и усвојува годишниот извештај за јавната безбедност на подрачјето на општината, кој го доставува до министерот за внатрешни работи и народниот правобранител; 14. Може да дава препораки на раководното лице на подрачната единица на Министерството за внатрешни работи од областа на јавната безбедност и безбедноста во сообраќајот и 15. Врши и други работи утврдени со закон.

Градоначалникот, од своја страна, е директно одговорен за спроведување на политиките утврдени од советот, но во негова надлежност е и иницирањето одредени прописи коишто треба

да бидат усвоени од советот. Во Законот за локална самоуправа, во членот 50, утврдени се неговите надлежности.

Член 50, Надлежности на градоначалникот (1) Градоначалникот: 1. Ја претставува и застапува општината; 2. Ја контролира законитоста на прописите на советот; 3. Ги објавува прописите на советот во службеното гласило на општината; 4. Го обезбедува извршувањето на одлуките на советот; 5. Го обезбедува извршувањето на работите коишто со закон ѝ се делегирани на општината; 6. Иницира и предлага донесување на прописи од надлежност на советот; 7. Го предлага годишниот буџет и годишната сметка на буџетот на општината; 8. Го извршува буџетот на општината; 9. Избира директори на јавните служби кои ги основала општината, врз основа на јавен конкурс; 10. Редовно го известува советот за извршувањето на своите надлежности во согласност со статутот; 11. Решава во управни работи за права, обврски и интереси на правни и физички лица, во согласност со закон; 12. Донесува правилник за систематизација на работните места на општинската администрација; 13. Раководи со општинската администрација; 14. Одлучува за вработувањето, правата, должностите и одговорностите на вработените во општинската администрација, доколку поинаку не е определено со закон; 15. Обезбедува правилно и законито користење, одржување и заштита на сопственоста на општината, во согласност со закон и статутот и 16. Врши други работи утврдени со закон и со статутот. (2) Градоначалникот може да овласти раководен службеник на општината да ја води постапката и да решава во управни работи, како и да потпишува акти.

Прилог 2. Лица вклучени во подготовка на Почетна студија за домувањето кај Ромите во општина Чаир

Членови на Локална лидерска група во рамки на проектот “Права на домување кај Ромите за одржлив урбан развој“ во Чаир (Топаана)

- Јашар Јусуфовски
- Реџеп Белгизар
- Ридван Мамут
- Ален Јанковски
- Себастијан Амет
- Ахмет Бајрам
- Џемаил Куртишев
- Ерсин Али
- Габриел Бајрам
- Елена Нешовска
- Адем Саит
- Харас Амет
- Исмаил Муса
- Мендикс Бекир
- Себастијан Бајрам

Претставници од Единиците на локалната самоуправа од Општина Чаир

- Саша Максимовски – Советник за локален економски развој
- Емир Север – Информациски технологии

Претставници од Центарот за граѓанска иницијатива - Прилеп

- Гоце Тодороски – Извршен директор
- Марина Ѓорѓиоска Китаноска – Заменик директор за програми
- Игор Тасевски – Програмски координатор

Издавач:

Здружение за хумано домување „Хабитат Македонија“
„Никола Паралунов“ бр.41, Комплекс Макотекс I кат
1000 Скопје, Македонија
www.habitat.org.mk

За издавачот:

Зоран Костов
Извршен директор
„Хабитат Македонија“

Уредник:

Лилјана Алчева
Заменик директор за програма
„Хабитат Македонија“

Тим за поддршка:

Саша Максимовски – Советник за локален економски развој во општина Чаир
Александра Савевска – Проектен координатор, „Хабитат Македонија“

Проект:

Права на домување кај Ромите за одржлив урбан развој

Автор:

Центар за граѓанска иницијатива – Прилеп

Фотографија:

Калина Сејфула

Лектор:

Виолета Танчева-Златева

Графички дизајн и печат:

Медиа Конект - Скопје

Тираж:

450

CIP - Каталогизација во публикација
Национална и универзитетска библиотека "Св. Климент Охридски", Скопје

365.2:342.724(=214.58:497.711)

ПОЧЕТНА студија за домувањето на Ромите во Општина Чаир. - Скопје
: Хабитат Македонија, 2017. - 48 стр. : граф. прикази ; 21 см

Фусноти кон текстот. - Публикацијата е во рамките на проектот: "Правата на домување кај Ромите за одржлив урбан развој". - Библиографија:
стр. 42-23. - Содржи и: Прилог 1-2

ISBN 978-608-66047-1-4

а) Роми - Социјална положба - Право на домување - Чаир
COBISS.MK-ID 103115274

Во соработка со:

ISBN 978-608-66047-1-4